

Inheemse fruitbomen: wilde appel en wilde peer

Bescherming in Nederland voorzichtig van start

Appel- en perebomen zijn zo verbonden met de menselijke cultuur, dat we ons deze boomsoorten nauwelijks als spontaan in het wild kunnen voorstellen. Wie echter in het voorjaar stroomopwaarts langs de Rijn nabij Mainz, in de rivier-oeverbossen van Kühkopf gaat kijken, zal verrast worden door hoog opgaande wilde appel- en perebomen vol rose en witte bloesems. Ze staan hier in nog vrij oorspronkelijk oobos temidden van vele andere inheemse soorten. Bescherming van 'restanten' in Nederland komt wat schoorvoetend op gang.

Wilde fruitbomen zijn in het verleden van belang geweest als stamvorm voor de huidige fruitrassen. Vermoedelijk zijn ze gekruist met Aziatische soorten. Om bij nieuw kruisingswerk terug te kunnen vallen op basale genetische eigenschappen is behoud van de wilde soorten van wezenlijk belang.

Vrijwel uitgestorven

In Nederland zijn wilde appel, *Malus sylvestris*, en wilde peer, *Pyrus communis*, thans vrijwel uitgestorven. Wat we voor wilde fruitbomen kunnen aanzien, zijn nogal eens spontaan opgroeiende appels en peren van een weggegooid kroosje. In het gunstigste geval betreffen het hybridevormen met de wilde soorten. Zelfs midden in de stad zijn zulke spontane ontkiemeningen te vinden. Op beschutte plekken willen ze nog wel tot grotere bomen uitgroeien. Gekweekte appelbomen zijn direct te herkennen aan de beharing op blad-onderzijde en kelkbladeren. Ook de meeste perenrassen hebben behaarde bladeren. Maar sommige oude cultuur-

rassen kunnen eveneens vrij kaal zijn. Van de wilde appel staat in de omgeving van Otterlo, op een oude bosplaats in een wintereiken-beukenbos, een kleine populatie van nog geen tien bomen. Een klein maar zeer waardevol genenreservoir. Ook in de mergelhoudende hellingbossen van Zuid-Limburg komt de wilde appel misschien nog voor. Wild ogende perebomen komen in Twente en de Achterhoek voor in houtwallen en struwelen. Naar de genetische achtergrond van dit materiaal is geen onderzoek bekend. De peer prefereert iets rijkere bodemtypen dan de appel.

Nooit algemeen geweest

Ongetwijfeld kwam wild fruit vroeger op veel meer plaatsen voor. De 17e eeuwse botanicus Commelin meldt in 1683 wilde appel en peer in het Zalkerbos aan de IJsseloevers. De Limburgse arts en amateurbotanicus De Wever zegt in 1916, dat in Zuid-Limburg in het wild alleen hybride peren voorkomen. Toch zijn wilde appel en wilde peer in het verre verleden vermoedelijk nooit

echt algemeen geweest. Ze kwamen hier en daar op vruchtbare bodems voor langs beken en rivieren. Bij onderzoek naar fossiel stuifmeel in de bodem worden ze in beperkte mate aangetroffen. Uit onderzoek blijkt, ook in de omliggende landen, dat appel en peer vanaf de nieuwe steentijd, zo'n 5000 jaar geleden, werden verzameld of vanwege het gebruik als veevoer in het bos gespaard. In de Karolingische nederzetting Dorestad bij het huidige Wijk bij Duurstede is appelhout gebruikt als funderingspaal. Mogelijk was het hout afkomstig van wilde appelbomen. Uit de Karolingische tijd zijn verordeningen bekend die de aanplant van fruitbomen moesten bevorderen. Het ging daarbij ongetwijfeld om de meer smakelijke grotere fruitrassen. Bovendien zijn veelvuldig pitjes aangetroffen in middeleeuwse beerputten, ondermeer in Deventer, Utrecht, Amsterdam en Den Bosch. Die pitjes zijn ongetwijfeld afkomstig van gekweekte rassen. Oude beerputten bieden wel vaker bijzonder interessante informatie over vroegere eetgewoontes. De wilde appelvrucht is zo'n 3 cm groot

Een van de zeer zeldzame groeiplaatsen in Nederland van de wilde appel is te vinden in een wintereiken-beukenbos bij Otterlo. (Foto's: Bert Maes, Utrecht)

Bert Maes

en smaakt bitter en wat zurig. Als de vorst er overheen is gegaan, wordt de wilde appel wat beter genietbaar. De wilde peverucht kan wel zo gegeten worden. Het hout van appel en peer heeft beperkte gebruikswaarde, maar is na droging zeer stabiel en uitstekend geschikt voor houtsnijwerk, draaiwerk en inlegwerk.

Slechte bescherming

Met de bescherming van onze in het wild voorkomen fruitsoorten is het overigens nog niet zo best gesteld. Wel zijn er particulieren die zich inzetten voor het behoud van oude cultuur-fruit-boomrassen.

In ons buurland Duitsland is al wat langer ervaring met onderzoek en behoudsprogramma's van met name de wilde fruitsoorten. Vanuit Freiburg in Baden Württemberg worden sedert 1986 de nog in het wild voorkomende wilde appel, wilde peer, en de bij ons niet voorkomende elsbes en peerlijsterbes, geïnventariseerd en in kaart gebracht. Er zijn genenbanken opgezet en er is een begin gemaakt met herintroductie. Kleinere projecten dateren al uit de jaren vijftig. Duitsland heeft voor het genenbehoudsprogramma van bomen een begroting van maar liefst 113 miljoen DM voor een periode van vier jaar.

De Nederlandse bomen

In het februarinummer (nr. 2, 1992) van Tuin & Landschap is door Ton Stolk de studie van Maes, van Vuure en Prins over de inheemse bomen van Nederland samenvattend besproken. In een reeks artikelen laat telkens één van de auteurs/onderzoekers afzonderlijke boomsoorten de revue passeren. Hieronder volgt de eerste aflevering over onze wilde fruitsoorten.

Een start met de bescherming van de wilde fruitbomen in ons land is inmiddels gemaakt door middel van het Natuurbeleidsplan van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Een onderdeel van het Natuurbeleidsplan behelst het soortenbeschermingsplan waarbinnen de houtige gewassen een rol spelen. Ook in het Meerjarenplan Bosbouw zijn maatregelen tot behoud van inheemse boomsoorten opgenomen.

Drs. N.(Bert)C.M. Maes ontleende de informatie voor dit artikel uit de resultaten van een studie, die hij samen met T. van Vuuren en G. Prins verrichtte voor de Stichting Kritisch Bosbeheer in Boxtel.

In het voorjaar kunnen wilde appels uitbundig bloeien, zoals de bomen in het oobos bij Kühkopf jaarlijks laten zien.

Kenmerkend voor de wilde appel is het kale blad (cultuurvormen zijn behaard aan onderzijde) met een spitse top en rode bladsteel.

De stam van een wilde appel.

Op rijkere bodems, zoals in het hardhout-oobos Kühkopf, kunnen wilde peren tot zeer grote bomen uitgroeien.